

Усөн уулу Ж.

**ЖОГОРКУ ОКУУ ЖАЙЛАРЫНДА ПРАКТИКАНЫН
УЮШТУРУЛУШУНУН АБАЛЫ**

Усон уулу Ж.

**СОСТОЯНИЕ ОРГАНИЗАЦИИ ПРАКТИКИ В ВЫСШИХ
УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЯХ**

Uson uulu J.

**STATE OF ORGANIZATION OF PRACTICE IN HIGHER
EDUCATION INSTITUTIONS**

УДК: 371.3 (796.071.4)

Бул макалада жогорку окуу жайында педагогикалык практиканын жүрүшүндөгү өзгөчөлүктөр, болочок мугалимдин кыйынчылыктарга дуушар болушу жана ага кандай чараларды колдонуу эффективдүү болоору жана болочок мугалимдерди даярдоо процессиндеги педагогикалык практикалардын мааниси жана уюштуруудагы кээ бир проблемалар чагылдырылган. Педагогикалык практиканын жалпы максаты болочок мугалимдин окуу жайында теориялык жактан алган кесиптик жана адистик билимдерин практикада бышыктоо жана анын кесиптик-педагогикалык багытын калыптандыруу. Аталган макалада болочок дене тарбия мугалимин даярдоодо анын аталган практиканы оптималдаштырып окутуу маселесине көңүл буруусу зарыл экендиги айтылат. Педагогикалык практика жогорку квалификациядагы мугалим адистерди даярдоо процессинде негизги орунду ээлейт. Андыктан компетенттүү адистерди даярдап чыгуу үчүн практиканын уюштурулушундагы айрым маселелер жана өзүнүн тандаган кесибинде билимдүү жана практикалык ык, машыгууга ээ болгон адистер даярдоо маселеси каралды.

Негизги сөздөр: педагогикалык практика, болочок мугалим, дене тарбия, мектеп, теория, практика, студент, психология, кесиптик педагогикалык багыт.

В этой статье отражаются некоторые особенности проведения педагогической практики в высших учебных заведениях, какие трудности встречаются на пути у будущего учителя и какие эффективные меры можно применять, рассматриваются значение педагогической практики в процессе подготовки будущих учителей физической культуры и некоторые проблемы организации педагогической практики. Общая цель педагогической практики - закрепление теоретических и профессиональных знаний, будущего учителя физической культуры полученных в высшем учебном заведении на практике и формирование его профессионально-педагогического направления. В данной статье рассказывается о том, что нужно обратить внимание будущего учителя физической культуры на вопросы оптимального обучения выше названной практики. Педагогическая практика играет основную роль в подготовке высококвалифицированных учителей-специалистов. Поэтому

му для подготовки компетентных специалистов рассматривались некоторые вопросы организации педагогической практики и проблемы подготовки специалиста, который имеет практические навыки, умения и глубокие знания в области физической культуры.

Ключевые слова: педагогическая практика, будущий учитель, физическое воспитание, школа, теория, практика, студент, психология, профессионально-педагогическое направление.

This article reflects some features of pedagogical practice in higher killer institutions, what difficulties are encountered in the way of a future teacher and what effective measures can be taken, the importance of pedagogical practice in the process of training future teachers of physical culture and some problems of organizing pedagogical practice. The general goal of teaching practice is to consolidate theoretical and professional knowledge, the future teacher of physical education obtained in higher education in practice and the formation of his professional and pedagogical direction. This article describes the need to draw the attention of the future teacher of physical culture to the questions of optimal learning of the above-mentioned practice. Pedagogical practice plays a major role in the preparation of highly qualified specialist teachers. Therefore, for the preparation of competent specialists, some issues of the organization of pedagogical practice and the problems of training a specialist who has practical skills, abilities and deep knowledge in the field of physical culture were considered.

Key words: pedagogical practice, future teacher, physical education, school, theory, practice, student, psychology, professional pedagogical direction.

Педагогикалык практика жогорку квалификациядагы мугалим адистерди даярдоо процессинде негизги орунду ээлейт. Компетенттүү адистерди даярдап чыгуу бүгүнкү күндө коом тарабынан жогорку окуу жайларынын алдына коюлган талаптардан болуп калды. Өзүнүн тандаган кесибин жан дүйнөсү менен сүйгөн, билимдүү жана практикалык ык, машыгууга ээ болгон адистер гана мезгилдин талаптарына жооп бере ала тургандыгын убакыттын өтүүсү менен тур-

муш өзү көрсөтүп турат. Мына ушундай адистерди даярдап чыгууда педагогикалык практиканын ролуна, анын уюштурулушуна жана жогорку деңгээлде өтүлүшүнө өкмөт, министрлик тарабынан да көңүл бурулуп, олутуу иштер жүргүзүлө баштады.

2013-жылы КРда иштелип чыккан мамлекеттик билим берүү стандартында адистерди даярдоодо педагогикалык практикалардын ролуна өзгөчө басым жасалып, практиканын үч түрү окуу пландарына киргизилген. 2-курстардагы “адаптациялык-педагогикалык практика” (3 кредиттик, башкача айтканда 90 сааттык) көлөм менен киргизилди. Ал эми 3-курста кесиптик-базалык (9 кредит, б.а. 270 саат), 4-курста кесиптик-профилдик (16 кредиттик, 480 саат) практикалар пландаштырылган.

Учурдагы коом жаңы идеяларды кабыл алууга жөндөмдүү, стандарттуу эмес чечимдерди кабыл ала билген, инновациялык процесстерге жигердүү аралаша ала турган, алдыда турган жана жаңыдан пайда болгон кесиптик милдеттерди туруктуу жана компетенттүү чечүүгө даяр педагогдорго муктаж [1].

Мезгилдин талабына жооп берген адистерди даярдап чыгаруу-педагогикалык жогорку окуу жайынын негизги милдеттеринин бири болуп эсептелинет. Бүгүнкү күндө болочок мугалимде компетенттүүлүктү калыптандырууга коом тарабынан да, билим берүү стандарты тарабынан да өзгөчө көңүл бурулуп жатат.

Жогорку кесиптик билим берүү боюнча мамлекеттик билим берүү стандартында: “Билим берүү тармагында кесиптик милдеттерди чече алууга жана тандап алган ишмердигинде ийгиликтүү иштөөгө, эмгек рыногунда социалдык мобилдүүлүгүн, туруктуулугун камсыз кылуучу универсалдык, кесиптик жана адистик компетенцияларын өздөштүрүүгө болгон жөндөмдүү педагогду даярдап чыгуу педагогикалык жогорку окуу жайлардын окутуу процессиндеги максаты” - деп аталат [2].

Ал эми компетенттүүлүк “адамдын белгилүү бир кырдаалда (окуу, инсандык, кесиптик) илимдин ар кандай элементтерин жана жөндөмдөрүн өз алдынча колдонуудагы интеграцияланган жөндөмдүүлүгү” катары аныкталат [3].

Демек, педагогикалык практика жогорку окуу жайлардын билим берүү процессинин негизги бөлүгү катары заманбап адисти даярдап чыгуу миссиясын ишке ашырат. Бакалавр окуу системасында билим берүү стандарты боюнча 28 кредиттик көлөмдө практиканын үч түрү окуу пландарына киргизилген: адаптациялык-педагогикалык, кесиптик-базалык, кесиптик-профилдик. Алардын милдеттери жана мазмуну билим берүү стандартында жалпысынан гана көрсөтүлгөн. Ал эми ар бир ЖОЖ практикалардын түрлөрүнүн милдеттерин, мазмунун тереңдетип өздөрү тарабынан иштеп чыгат.

Жогорку окуу жайынын билим берүү стандартында педагогикалык практика окуу-тарбия процессинин бир бөлүгү катары каралат. «Педагогикалык практика болочоктогу мугалимдердин теориялык даярдыктары жана практикалык ишмердүүлүктөрүн бириктирүүнү камсыз кылат» [4].

Биз дагы педагогикалык практиканы болочоктогу мугалимдердин кесипке калыптануусун камсыз кылуучу жогорку окуу жайындагы окуу-тарбия процессинин негизги бөлүгү деп эсептейбиз.

Педагогикалык практиканын нормативдүү программасынын милдеттерине студенттердин коомдук-социалдык, психологиялык-педагогикалык жана атайын билимдерин конкреттүү педагогикалык маселелерди чечүү процессинде бекемдөө жана тереңдетүү менен төмөндөгүлөрдү камтыйт:

- болочоктогу мугалимдердин кесиптик билгичтиктерин жана көндүмдөрүн калыптандыруу жана өнүктүрүү;

- педагогикалык ишмердүүлүккө чыгармачыл, изилдөөчү мамиле жасоого үйрөтүү;

- мектептеги окуу-тарбия иштеринин учурдагы абалы жана алдыңкы педагогикалык тажрыйбалар менен таанышуу;

- тарбия иштерин уюштурууда мектептерге жардам берүү;

- спорттук массалык иш-чараларды жана сабактан тышкары иштерди алып баруу.

1-таблицада оболу практиканы уюштуруунун традициялык структурасын чагылдыралы.

Педагогикалык практиканы уюштуруунун традициялык структурасы

Педагогикалык практиканы уюштуруунун традициялык структурасы төмөндөгү мүнөздө болот		
Окутуучуларга жана студенттерге көрсөтмө берүүчү чогулушу	Педагогикалык практиканын жүрүшү жана методисттер тарабынан студенттердин ишмердүүлүктөрүнө жетекчилик кылуу (пландаштыруу, сабактарына катышуу, анализ жасоо).	Педагогикалык практика боюнча конференция өткөрүү

Педагогикалык жогорку окуу жайларында студенттерди кесиптик даярдоо, аларды орто мектепке мугалимдик жумушка даяр кылуу максатын коет. Бул, студенттердин кесиптик педагогикалык багыт боюнча ишмердүүлүктөрүн калыптандыруу жана өнүктүрүү, б.а. мектепте окуу-тарбия жана массалык спорттук иш-чараларын жүргүзүүгө даяр кылуу.

Азыркы учурда, болочок педагогдордун кесиптик калыптануусуна багыт берүүчү дагы бир нерсе, бул атайын предметтердин негизинде, кошумча окутуунун программасынын алкагында, болочок мугалимдерди багыттуу даярдоо болуп саналат. Окуу жайларда студенттердин практика өтүүсү учурунда, алардын графикалык маданиятынын калыптануусуна көңүл бурулушу, өтө маанилүү. Бул алардын илим-изилдөө багытындагы калыптануусуна болгон умтулуусун арттырат. Болочок педагогдорду даярдоодогу негизги милдеттердин бири, алардын окуу процессин башкара билип, окуу процессинин сапатына таасирин тийгизе алып, өз милдетине, анын көп кырдуу багытына көңүлүн буруп, үйрөтүп, багыт берип, педагогикалык сапаттарын алдын-ала баамдай билүү, биздин милдет. Ошондо гана биздин бүтүрүүчүлөрдүн болочок кесибинде кыйынчылыктарды талдай билген, сунуштарды киргизе алган, үзгүлтүксүз окууга ынанган, ички дүйнөсүнүн потенциалы, ой-толгоосу күчтүү кесипкөйдү даярдаган болобуз [5].

Кесиптик педагогикалык багыт төмөндөгүдөй негизги белгилерге ээ:

- педагогикалык ишмердүүлүккө кызыгуу жана мугалимдик кесипке ээ болууга аракеттенүү;
- спорттук педагогикалык чеберчиликти өркүндөтүү;

- кесиптик билимдерди жана билгичтиктерди колдоно алуу;
- болочоктогу мугалимдердин чыгармачыл активдүүлүгү;
- моралдык-психологиялык сапаттын болушу;
- болочок мугалимдин дене сапаттарына тарбиялануусу;
- мектепте жүргүзүлүүчү педагогикалык жумушка даяр болушу.

Азыркы учурда, кесиптик-профилдик педагогикалык практика 4-курста башталат. Студенттер психологиялык жана педагогикалык дисциплиналар менен тааныш, теориялык жана практикалык сабактардын үстүнөн иштешкен, бирок окуучулар менен мамиле түзүү, мектептеги жумуштарга адаптация албаган боюнча практикага келишет. Теориядан практикага өтүү автоматтык түрдө, педагогикалык практикада ишке ашырылат [6].

Теория менен практика удаалаш жүргүзүлбөгөн учурда, билимдерин практикада колдонуу күтүлгөн натыйжаларды бербей тургандыгын окумуштуулардын изилдөөлөрү көрсөттү.

Мында, төмөндөгүлөр каралат:

- үйрөнүлүп жаткан, педагогикалык кубулуштардын негизинде негизги закон ченемдүүлүктөр ачылып көрсөтүлөт;
- теориялык билимдерди байкалган кубулуштар менен салыштыруу;
- айрым фактыларды жана кубулуштарды жалпы закон-ченемдүүлүктөр жана принциптердин негизинде түшүндүрүү;
- педагогикалык теориялык материалдарды конкреттүү фактыларда текшерүү;
- үйрөнүлүүчү кубулуштарды толук ачуу;
- жалпы принциптердин айрым фактыларда

жана кубулуштарда пайдаланылышы.

Кийинки учурларда педагогикалык практика, кесиптик билгичтиктерди жана көндүмдөрдү калыптандыруу, чыгармачыл активдүүлүктөрүн өнүктүрүү болбостон, студенттердин теориялык билимдерин бекемдөө катары каралууда [6].

Ошондуктан, педагогикалык практика учурунда дене тарбия мугалимдеринин кесиптик калыптанышын активдештирүүгө аракеттендик, мында студенттердин тиешелүү билим, билгичтиктеринин жетишсиз экендигин байкадык.

Билимдерин колдонууга өтүү автоматтык түрдө болбой тургандыгы жөнүндө Ю.Н. Кулюткин төмөндөгүдөй дейт: «Билим, практикалык маселелерди чыгаруунун каражаты болуу керек» [7].

Педагогикалык практикаларды уюштуруу жана өткөрүү процессинде көптөгөн проблемаларга туш болдук. Билим берүү стандартында практика өтүү үчүн бир студентке канча саат бөлүнөөрү так көрсөтүлгөн эмес. Стандартта ар бир практикага бөлүнгөн кредит эле жалпысынан көрсөтүлгөн. Мисалы, 4-курстагы кесиптик-профилдик педагогикалык практикага студент мектепке барса методистке, психологко, педагогко, мектеп жетекчилигине канча саат бөлүнөөрү белгисиз кала берген. Ар бир жогорку окуу жайлар ар түрдүү саат жүктөмдөрүн бөлүп жүрүшөт.

Педагогикалык практиканы уюштуруунун учурдагы абалын анализдөө, жогорку окуу жайында бул суроонун чечилиши ишке ашпагандыгын көрсөтүү, негизги максат болуп, студенттердин программа боюнча окутуунун натыйжасында аныкталган билим, билгичтиктерге жана көндүмдөргө ээ болуусу күтүлөт. Ал эми студенттердин, өзүнүн мектепке иштеп кетүү мүмкүнчүлүктөрүнө ишенимдери жок, өздөрү жөнүндө өзүн-өзү баалоосу төмөн экендиги айкындалды. Студенттердин жогорку окуу жайына тапшыруусунун мотиви, жогорку билимди алуу гана болуп, мугалимдик кесипке калыптануусу жөнүндө ой-жүгүртүшпөйт.

Ушуга байланыштуу Кыргыз Республикасында жогорку билим берүүнүн стратегиясы,

концепциясы, стандарттары жана башка нормативдик документтери даярдалып чыгарылууда. «Билим», «XXI кылымдын адистери», «Кыргыз Республикасында 2020-жылга чейинки билим берүүнү өнүктүрүүнүн концепциялары» кабыл алынган. Мында төмөнкүдөй максаттар аныкталган:

1. кесиптик жактан даярдоодо билим берүүнүн мазмунуна көңүл бурууну күчөтүү;

2. студенттерди кесиптик ишмердүүлүктөрдүн ар кандай билгичтиктерине калыптандыруу;

3. студенттерди өз алдынча билим алууга илимий адабияттарга жана ар кандай иштелмелерге сын көз карашта активдүү мамиле жасоого үйрөтүү;

4. болочоктогу адистердин илимий ой-жүгүртүүсүн калыптандырып, өнүктүрүүгө керектүү шарттарды түзүү жана анын негизинде алардын интеллектуалдык даярдыгын камсыз кылуу.

Бул максаттардан биз тараптан төмөндөгү зарылчылыктар аныкталды:

- педагогикалык практиканын ролун жогорулатуу менен болочоктогу дене тарбия мугалимдердин кесиптик калыптануусун өркүндөтүү;

- өзүн-өзү өнүктүрүү аркылуу, студенттердин чыгармачыл активдүүлүгүн өнүктүрүү;

- кесиптик ишмердүүлүктү камсыз кылуучу теориялык билимдерди окуп үйрөнүүдөгү таанып-билүүчү өз алдынчалыктарын калыптандыруу.

Демек, болочоктогу дене тарбия мугалим болуп калыптануусунун негизги шартты болуп, педагогикалык практиканы мугалимдерди даярдоо системасынын компоненти катары кароо менен аларды даярдоо процессине интеграцияланган мамиле жасоо.

Студенттердин педагогикалык кесипке калыптанышы жөнүндөгү изилдөөлөрдүн анализи, жогорку окуу жайында студенттер болочоктогу кесибине даяр болуу үчүн этаптардан өтүү керек экендигин көрсөттү. Негизги төрт этапты бөлүп көрсөтсөк болот (2-таблица).

Кесипке калыптандыруунун негизги төрт этабы

1-этап	2-этап	3-этап	4-этап
Студенттер өздөрүнүн болочоктогу кесибинин өзгөчөлүгү жөнүндө ачык билбеген учур болот. Ошондуктан, педагогикалык багытты калыптандырууга, кесипке кызыктырууга карата иштерди жүргүзүү керек. Мында психологиялык жана педагогикалык дисциплиналар чоң роль ойнойт.	Педагогикалык кесиптин маңызы жөнүндө билишип, дене тарбия мугалиминин болочоктогу ишмердүүлүктөрүнө көңүл бура башташат. Мында окутуучулардан студенттердин кесиптик ишмердүүлүктөрүн жана иш-аракеттерин анализдөө билгичтигин калыптандырууга карата, дайыма системалуу иштөө талап кылынат. Мында дене тарбия жана жалпы коомдук дисциплиналар чоң роль ойнойт.	Студенттер өздөрүнүн болочоктогу кесибине тереңирээк аң-сезимдүү мамиле кылуусу менен мүнөздөлөт. Мында дене тарбияны окутуунун теориясы жана методикасы жана тандап алган спорттун түрү дисциплиналары чоң роль ойнойт. Студенттер мугалим кесиптик ишмердүүлүктөрүндө окутуучуларды, мектептеги мугалимдерди тууроо, алардын колдонгон методдорун колдонууга аракеттенишет. Бул этапта студенттерге өзүнүн мугалимдик ишмердүүлүгүнө чыгармачыл мамиле жасоого, ар кандай окуу-тарбия жана методикалык тапшырмаларды аткарууга жана ар кандай педагогикалык тажрыйбаларды анализдөөгө үйрөтүү. Педагогикалык практика учурунда студенттер кесиптик ишмердүүлүктөрүнө көңүл буруу менен кемчиликтерин оңдоого карата иш-аракеттерди жүргүзүшөт.	Калыптанган кесиптик ишмердүүлүктөр мүнөздөлөт. Бул этап студенттердин кесиптик-профилдик педагогикалык практиканы өткөрүп жүргөн учурдан башталат, алар өздөрүн даяр мугалим катары сезүү менен ар кандай методикалык иштерди өз алдынча чыгармачыл аткарууга аракеттенишет. Методисттер жана окутуучулар тарабынан студенттин жетишкен жактары көрсөтүлүү менен андан ары шыктандыруу максатталат.

Жыйынтыктап айтканда системалуу педагогикалык кесиптик багыт, практика учурунда болочок дене тарбия мугалимдеринин кесипке калыптануусуна, өзүнүн кесибин толук өздөштүрүүсүнө алып келет. Биз бул макалада педагогикалык практиканын кээ бир маселелерине токтолуп кеттик. Эгерде жогоруда айтылган проблемалар чечилсе педагогикалык практиканы уюштуруу жана өткөрүү өз жемишин берет эле.

Адабияттар:

1. Добаев К.Д., Санийе У. Формирования профессиональной подготовки будущих учителей. / Республиканский научно-теоретический журнал «Наука, новые технологии и инновации Кыргызстана», №4. - Бишкек, 2014. - С. 290-292.
2. Жогорку кесиптик билим берүүнүн “Педагогикалык билим берүү” багыты боюнча (бакалавр) мамлекеттик билим берүүчүлүк стандарты. - Б., 2012. - 43-б.
3. Кыргыз Республикасынын “Билим берүү жөнүндөгү” мыйзамы. - Бишкек, 2003. - 3-берене.
4. Программа педагогической практики. / Методические рекомендации. - Бишкек, 2012.
5. Атакеева Г.А. Формирование профессиональной культуры педагога. / Республиканский научно-теоретический журнал «Наука, новые технологии и инновации Кыргызстана», №1. - Бишкек, 2017. - С. 206-207.
6. Оморов Ш. Педагогикалык практика учурунда болочоктогу математика мугалимдеринин кесипке калыптандыруусунун илимий-методикалык негиздери. / Пед. илим. канд. дисс. [текст]. - Бишкек, 2014. - 41-58-бб.
5. Кулюткина Ю.Н., Сухобский Г.С. Моделирование педагогических ситуаций. / Под редакцией Ю.Н. Кулюткиной. - Москва, 1981. - 89 с.

Рецензент: д.пед.н., профессор Момуналиев С.